

Toch meen ik, dat de kans, dat vogels de bessen in Hannover gegeten en op de Veluwe gedeponceerd hebben, niet gering is. Dit moet toch plaats hebben, evenals met Linnaea, daar beiden in Noord-Duitschland groeien, de vogels de bessen eten en naar ons land trekken. Bovendien moet de atmosfeer in de vorige eeuwen op de Veluwe door de mindere beboschte oppervlakte droger en voor subarctische planten minder geschikt geweest zijn, ook al is de beredruif nu geen uitgesproken schaduwplant.

Mogelijk, dat het stuifmeelonderzoek van de humuslaag meer de diepte in, zooals Mr. Florschütz dat voor Dryas verricht heeft, antwoord kan geven op deze vraag.

Deze drie vondsten leeren ons, dat er nog steeds onvoldoende gespeurd wordt en geïnventariseerd, ook al lukte het mij tot-nu-toe niet, om op vele tochten meerdere groeiplaatsen van deze zeldzaamheden te vinden. Hoe dikwijls gaat een mooie groeiplaats niet verloren, voor een plant ontdekt is en zonder dat de noodige beschermingsmaatregelen genomen zijn. Vooral onze meer afgelegen natuurmonumenten moeten wat de flora betreft in vele maanden van het jaar door vele van onze speurders-natuurlijfhebbers bezocht worden.

C. SIPKES

Naschrift. In Natura onderstelt de heer Lindeman uit Oosterbeek dat de Beredruif uit een tuin ontsnapt zou zijn. Onze Haarlemsche dendroloog, Leon. A. Springer, was zoo vriendelijk mij mede te deelen, van hetzelfde gevoelen te zijn. Dit zou dan 30 jaar geleden gebeurd moeten zijn, daar de Beredruif reeds nu nog zeer zeldzaam is in cultuur, 30 jaar geleden mogelijk in 't geheel nog niet gekweekt werd, (wie weet dit met zekerheid?), is deze mogelijkheid m.i. niet groot.

De Bijen- en Bokken-Orchis hebben goed zaad gezet. Ik heb dezen zomer weer veel in de duinen gezworven, in de hoop meer groeiplaatsen te ontdekken. Wel vond ik veel Herminium Castricum, Overveen), Anacamptis (Noordwijk, Wijk aan Zee), de laatste uitsluitend in konijnenvrije duinen, weinig Gymnadenia, die onder de konijnen meer lijdt dan ze geprofitteerd heeft van de regen, bij Bergen, Rockanje en Callantsoog en niet op de groeiplaatsen bij Bloemendaal waar ze in 1929 (droog, maar weinig konijnen) nog vrij veel stonden.

Op Stekelhoekduin (konijnenvrij) vond ik, er plotseling 100 stuks, w.o. zeer forsche, dicht opeen. Om van te smullen!

C. S.

ZWAARD EN PLOEG.

Het is mij onbekend, hoeveel hektaren van den Nederlandschen bodem in bezit of beheer zijn bij het Ministerie van Defensie, maar het zijn er niet weinig: vestingwallen, vestinggrachten, glacis, contre-escarpen, voorwerken, lunetten, avancé-wachts, forten, batterijen, linies, inundatiekaden, schiettereinen, excerceerplaatsen en wat dies meer zij. Sommige van die terreinen zijn vervallen en buiten gebruik, andere nog belangrijk van beteekenis, om op hun beurt ook weer buiten gebruik gesteld of zelfs geslecht te worden, zonder ooit dienst gedaan te hebben, wat achteraf gezien, toch wel heel prettig is. Ook herinner ik mij altijd met genoegen de trotsche woorden van Stadhouder Willem III over de Vechtlinie.

Intusschen hebben al deze werken behalve hun militaire beteekenis ook groote waarde voor de bescherming en instandhouding van onze Flora en Fauna en voor de natuurstudie in het algemeen. Nergens groeit de gele watergentiaan zoo weelderig als in verschillende vestinggrachten en in het algemeen hebben die ook een goede oeverflora en nestgelegenheid voor allerlei vogels van sloot en plas en rietland. Ver-

scheidene forten hebben dichte meidoornhagen waar wal en grachtmuur elkaar ontmoeten en die zitten vol met vogelnesten, zooals ik dat zestig jaar geleden eenige lentes achtereen kon zien en genieten. Ook de oeverzwaluwen vinden onderkomst bij Oorlog. Lang geleden is hier in De Levende Natuur al gewezen op het groote profijt, dat de kuifleeuwerik heeft gehad van schietterreinen en exerceervelden en menig andere vogel met hem. Amsterdamsche vogelvrienden kennen de batterij aan het Diemer buitenland, Amsterdamsche botanici de omgeving van het buiten gebruik gestelde fortje bij Halfweg. De uitgebreide vestingwerken van Den Helder-Nieuwediep leveren ook een waardevol studieveld.

Ik geef slechts enkele voorbeelden, ze zijn gemakkelijk met een groot aantal te vermeerderen, talrijk genoeg, om de vraag op te werpen, wat er met al die terreinen zal gebeuren, wanneer Oorlog eens grondig opruiming houdt of wanneer het oorlogsbedrijf te niet gaat, althans zeer belangrijk wordt gewijzigd. Het zal dan zeker zaak worden, om een groot deel van de militaire terreinen dienstbaar te maken aan natuurbescherming en natuurgenoet.

Een eerste stap in die richting is reeds gedaan, nu de Vereeniging Het Utrechtsch Landschap de beschikking heeft gekregen over de werken van de zoogenaamde Grebbe-linie, de „Liniedijk” van Amersfoort tot Rhenen. In een

van de eerste jaargangen van De Levende Natuur kunt ge het relaas vinden van een groepje jongens, die al meer dan dertig jaar geleden zich tot dien dijk aange trokken voelden en een poos erop gekampeerd hebben, natuurlijk met toestemming van alle betrokken autoriteiten.

Het Utrechtsch Landschap is een vereeniging die onder leiding van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten eenige jaren geleden is opgericht, om in het bijzonder te zorgen voor natuurbescherming in de Provincie Utrecht. Zij is er reeds in geslaagd, om eenige landgoederen geheel of gedeeltelijk aan te koopen en gaat nu dien Liniedijk onder haar hoede nemen. Op haar voorbeeld is later ook de Vereeniging „het Geldersch Landschap” tot stand gekomen, die ook al zeer belangrijk werk heeft

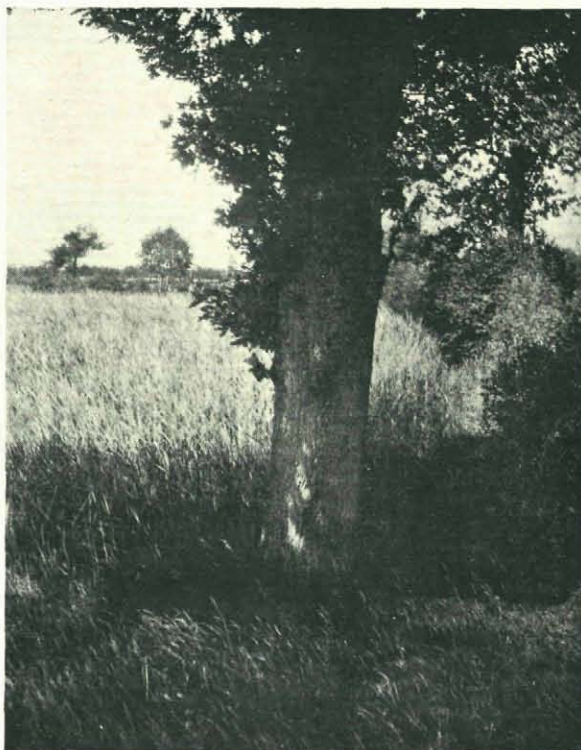

Fig. 1. Honderdjarige Schildwacht aan de Daatselaar.

gedaan en nog doet, terwijl in Augustus van dit jaar de Vereeniging „Het Limburgsch Landschap” is gesticht, waarvan wij ook de beste verwachtingen hebben. Ook in andere provincies worden dergelijke stichtingen voorbereid. Het behoeft geen betoog, dat deze provinciale vereenigingen een grooten steun geven aan de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland en dat door aller samenwerking het werk voor natuurbescherming in ons land op breedten, stevigen grondslag komt te staan.

Maar laat ons nu terugkeeren tot onzen Liniedijk. Het zal een aardig werk zijn, om dien eens in zijn geheel af te wandelen, om dan meteen voor latere studie de beste

Fig. 2. *Landschap bij het fort Daatselaar.*

stukken te markeeren. De heele wandeling heeft het groote voordeel, dat men midden door de velden gaat, in het hart van de Geldersche vallei. Geen last van lintbebouwing, noch van auto's, noch van fietsen, hoe nuttig en in menig geval onontbeerlijk die ook mogen zijn. Maar laat ons toch nooit vergeten, dat wandelen boven alles gaat en dat we niet tevreden mogen zijn, wanneer we niet behoorlijk onze dertig kilometer per dag te voet kunnen afleggen. Ik houd het nog meer met veertig.

De Liniedijk begint eigenlijk bij de Eem, beneden Amersfoort, buigt dan om de Keienstad heen, buigt ter hoogte van den Heiligenberg westwaarts om en gaat dan van Asschat af weer zuidwaarts met vele bochten en slingeringen. Daar bij Asschat is het reeds buitengewoon mooi, vooral wanneer de anemoontjes bloeien en het op weide en bouwland, in hagen en boschjes wemelt van allerlei vogels. Daarmee kom je dan op de allerintiemste manier in aanraking. De dijk is begroeid met grasgewas,

struiken en enkele boomen; het Utrechtsch Landschap houdt op die begroeiing een wetenschappelijk waakzaam oog.

Op sommige plaatsen is de wandeling wat eng: niets dan de dijk met zijn bermen en daarna de grenssloot, maar op andere plekken bereikt hij forten en batterijen met grachtwerken, alle sinds lang buiten gebruik, met wilden opslag van struikgewas, een beetje liefhebberijbeplanting. Hier zijn ook grachten, open of ook dichtgegroeid en stukken oorspronkelijk moerasland met allerlei interessante plantengezelschappen, hier een handekenskruidweide, ginds een gagelheide, een cipelgras-gentianen stuk, een bultmoeras met stijve zegge (*Corex stricta*), allemaal „plekjes, waar je later of vroe-

Fig. 3. Voorwerk op de Engelaar aan de Groeper kade.

ger in den tijd weer eens terug wilt komen”. Het is te hopen, dat het Utrechtsch landschap deze plekjes waardig zal weten te behouden. Sommige ervan waren bij de ingewijden al aardig bekend. De Daatselaar heeft bij ons een goede klank. Ieder kent ook de werken bij het Station Veenendaal de Klomp, maar er zijn nog meer van die verbredingen en het zal u een genoegen zijn, die op uw wandeling te ontdekken. Voorloopig wordt toegang tot den Liniedijk alleen verleend aan leden van Het Utrechtsch Landschap, dat voor onderhoud en bewaking enz. zich nog al belangrijke uitgaven moet getroosten.

Er zit nog meer aan vast. Een Staatscommissie is bezig een onderzoek in te stellen omtrent de ontwatering van de Geldersche Vallei door middel van een nieuw kanaalstelsel. Wij hopen, dat hierbij ook overwogen zal worden het behoud van de interessante flora en fauna in sommige deelen van die Vallei. Wellicht is dat wel in verband

te brengen met den Liniedijk en het zou zeker wel gepast zijn, dat Het Geldersch Landschap, Het Utrechtsch Landschap en de Vereeniging tot Behoud van Natuur-

Fig. 4. *Broeksloot met Grebbelinie (rechts).*

monumenten ook eens de handen ineensloegen, om over deze zaak een grondig en overtuigend rapport uit te brengen.

Voor het lidmaatschap van Het Utrechtsch Landschap kan men zich aanmelden bij den Secretaris, den heer W. K. H. Anten, Afdeelingschef bij het Provinciaal Bestuur, Utrecht.

JAC. P. THIJSSE

ANALYSE VAN DEN PLANTENGROEI VAN WEILANDEN IN HET „BINNENVELD” BIJ WAGENINGEN.

Wageningen, het oude stadje met Germaansche en Romeinsche grondslagen, eertijds een zeer belangrijke handelsplaats met tolprivilegiën op den Rijn, dankt zijn tegenwoordige bekendheid in hoofdzaak aan de Landbouwhoogeschool, die, gegroeid uit de vroegere Rijks Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool, thans met haar vele laboratoria en instituten een zeer belangrijke bestaansfactor is geworden voor de aloude veste.

Bizonder gunstig is Wageningen gelegen voor hen, die belangstelling koesteren voor den plantengroei op verschillende grondsoorten. In de onmiddellijke nabijheid treft men aan hoogen zandgrond, waarop akkers, heiden en bosschen, verder uiterwaarden, en bij de heuvels (Wagening-sche Berg) hellingen, waarop plantengroei, welke kennelijk door de nabijheid van de rivier is be-